

Yük ağır, yol da yoxus - Abbas Səhhət olmaq

XX əsrin əvvəlində yaranmış ədəbiyyat mənöviyyatı milli kimlik, milli mənəlik ovqatının aşınması baxımından xüsusi önmək edir və bütün dövrlər üçün görkəmli bir çox şəhəriyyət ona üz tutulmasına layiqdir. Mənəvi səfərbərlik ruhunun dirçəldilməsinde, ümumxalq ruhunun hürriyyət məramı etrafında birləşdirilməsində XX əsrin əvvəlindən sonrakı bütün prosesə təsir göstərir. A.Səhhətin Sabir haqqında söylədiyi möşəhir fikir var:

"Sabir kəhən şeirləri ile yeni şeirləri arasında bir əsrlik qədər uçurum açdı ki, bir daha geri dönüb o uçurumdan atılmağa kimsədən cürt qalmadı". Bu fikri müəyyən mənədələr onun özüne de aidləmək olar. Xüsusi, poemaları, uşaqlar üçün yazdığı şeirləri ilə Abbas Səhhət de XX əsrin birinci yarısının şeir havasına yeni nəfəslə daxil oldu, bütün estetik iqlimi dəyişdi, poeziyanın ritmini, ahəngini, bədii mənzərsini, ovqatını başqa səmətə yönəltməyə müvəffəq oldu.

***

Vətənə bəslənən müqəddəs sevginin memarları arasında dayanmağa bir şairin də haqqı çatır: Abbas Səhhət! "Vətənin neməti nisyan olmaz / Naxələflər ona qurban olmaz".

Bu şeirin 115 yaşı var və 115 ildir ki, yetişən yeni nəsillərin vətənlə bağlı ən munis duyğularının formallaşmasında arbitr rolunu oynamadadır. "Azərbaycanda hər kəsin tekçə ruhunda deyil, həm də

qənində bir parça "Vətən" şeiri vardır. "Südüdür, kim dolanıb qanım olub...". "Vətən" şeiri ilk dəfə Mahmudbəyovla Səhhətin bir yerdə hazırladıqları "Yeni məktəb" ("Üçüncü il") dərsliyində çap olunub. Kitab üçüncü sinif şagirdlərinin dərs kitabı idi. Bir az əvvəl, "İkinci il" kitabında dərc olunmuş uşaq şeirlərinin görə Əli bəy Hüseynzadə Abbas Səhhətin dilin təqnid etmişdi. "Üçüncü il" kitabında isə artıq Səhhət təshih olunmuş, işlənmiş bir dillə "Vətən" şeirini yazdı. Azərbaycanı həm də Səhhətin "Vətən" şeiri yaratdı" (Azər Turan).

***

Abbas Səhhət haqqında ilk mötəbər fikri ötən əsrin əvvəllerində Hüseyin Minasazovdan oxuyuruq, fəqət ilk konseptual, monoqrafiq tədqiqat kontekstində qiyəməti Kamal Talibzadə verib. Alimin yazdığı "Abbas Səhhət" monoqrafiyasını "Romantizmin Abbas Səhhət yaddaşı"nın bərpası nəminə atılan ilk addim hesab etmək olar. Tədqiqat osorının fundamentallığı, pozitiv xarakteri və özəlliyi də məhz bu cür yanaşma metodunun dominantlığı ilə şərtlənir. Abbas Səhhətin həyat və yaradıcılıq yolu, onun məram-məslək çalışmalarını kompleks şəkildə tədqiqatçılar edən müəlliflər hər gərəkliyi qətiyyətlə və bir-monali şəkildə bayan edə bilmişdir: "...şairin yaradıcılıq metodu hər şeydən əvvəl romantizmin ideya-bədii xüsusiyyətləri ilə səsləşir". Bu o zaman id ki, romantizm haqqında baş alıb gedən mübahisələrdə "hoqiqət" dənə yad ideologiyaya işləyir, şəxsiyyətlər və onların temsil olunduğu coreyan və üslublar deformasiyaya məruz qalaraq xalis, təbii naturasından məhrum formada təqdim olundur. Kamal Talibzadənin monoqrafiyası isə artıq ortodoks marksist təlimlərinin davamı olmayıb, nisbətən serbest nəşət hadisəsi kimi təzahür etmişdir. Ümumiyyətlə, Abbas Səhhət Kamal Talibzadənin bütün yaradıcılığında iştirak edib. "Qorki və Azərbaycan" monoqrafiyasında Qorki - Abbas Səhhət ədəbi təsir qarşılığı baxımından, "XX əsr Azərbaycan təqnid" monoqrafiyasında isə "yeni şeir" konsepsiyasının ideoloqlarından biri kimi.

Bəli, Abbas Səhhət də həmkarı Sabir kimi XX əsrin əvvəllerində "yeni şeir" i yarananlardan idi. 1905-ci ilde "Yeni şeir necə olmalıdır" adlı məqaləsində bunu həm konsepsiya olaraq irəli sürüb, həm də şeirləri təmsilində eyniləşdirirdi: "Şeirin, sənətin qarşısında böyük ictimai vəzifələr durur. Odur ki, biz daha rindən yazmamalıq, xalqın dərđələrinə, ethiyalarına bigən qalmamalıq. Zəhmət qatlaşmalı, çətinliklərdən çəkinmə-

məliyik".

Səhhətin imzasını qoysdu hər şeydə torəq-qıyo, yeniliyə imza atmağa çalışırdı, "dəyişməkdir tərəqqinin əsası", - deyirdi. O, şeirlərində gərdi, taleyo, hayata, dünuya, cəmiyyətə, insana münasibətdə fərqli yaradıcılıq imkanları meydana qoyaraq özündən sonrakı bütün prosesə təsir göstərir. A.Səhhətin Sabir haqqında söylədiyi möşəhir fikir var:

pedaqq. "Rəhbər" in naşır və redaktoru Mahmudbəyovla yaradıcılıq məmkənliyində yeni mərhəbədən tərəqqinin əsası", - deyirdi. O, M.Mahmudbəyovla birgə 1909-cu ildə III sinif şagirdləri üçün nəzərdə tutulan "Yeni məktəb" dərsliyini, 1914-cü ildə isə yenə M.Mahmudbəyovla birgə Ali ibtidai və edadi məktəblərinə şagirdlərinə məxsus "Türk ədəbiyyatına ilk qədəm" adlı münəxtəbat hazırlayıb çap etdirir. Bu o zaman id ki, həmin illərdə Bakıda Əhməd Kamalın "Füyuzati-qiraət" (1909), Fərhad Ağazadənin "Ədəbiyyat məcməsi" (1912), R. Əfəndizadənin "Türk qiraəti" (1918), Abdulla Şaiqin "Gülzər" (1912), "Milli qiraət kitabı" (1919) və s. dörsliklərdə çoxlu şeir və nəşr nümunələri çap olunmuşdur. Bəla dersliklərin hazırlanmasında, reyələşdirilməsində, oxu materiallarının seçiləməsində və yerləşdirilməsində, onların məzmuncuca zənginləşdirilməsində, məktəblərə ayaq aćamasında və istifadəsində Abbas Səhhətin özü də xaxından iştirak edirdi. 1906-cı ildə Bakıda keçirilən müəllimlərin birinci qurultayında tədris programı yazmaq üçün yaradılan komissiyanın tərkibində olan S. S. Axundov yazdı: "Biz səs əsulü ilə əlibə tortibinə başladıq. Bu vaxt ərəb olıfbasının səs əsuluna uyğun gəlmədiyi bəlli oldu. Bütən cəsərətə bu əlibənin islahına başladıq və bu isasda əlibə kitabı düzəldik. İslahımızı və əlibə kitabımızi 1907-ci ildə çağırılan ikinci müəllimlər qurlutayında təqdim etdik. Qurultay princip etibarilə guyi bizim islahatımızla razılaşdı, lakin formal cəhətdən bunun üçün ümumi müəlliman qurultayının razılığı lazımdır, bəhanəsi ilə islahi rədd etdi". Buna baxmayaraq, onların hazırladıqları tədris proqramları osasında bir neçə yeni dörslik hazırlanırdı: M. Mahmudbəyovun "Birinci il" (1907), onun başqa müəlliflərlə birlikdə yazdığı "İkinci il" (1908), Abbas Səhhətin yazdığı "Yeni məktəb", Abdulla Şaiqin "Uşaq gözülüyü", "Gülzər" (1912), Fərhad Ağazadənin "Ədəbiyyat məcməsi" (1912) və s.

1908-ci ildə Bakıda nəşr edilmiş "İkinci il" dərsliyi ictimaiyyət arasında güclü yüksək-səda doğurdu. Ədəbiyyatşunas-alim Nadir Vəlihanov yazır: "Bu dərslik Azərbaycan pedaqqi fikir tarixində yeni mütərəqqi hadisə olmustur. "İkinci il" in müəllifləri yenice oxuyub yazmağa başlayan azərbaycanlı balaların təlim-tərbiyəsinə aid fikirləri sadə, aydın dilə qələmə almağı qarşıya əssəs məqsəd qoymuşdular. Məhz buna görə dərsliyin müəllifləri böyük şairimiz M. Ə. Sabirin, A. Səhhətin, A. Şaiqin uşaq təfəkkürünün asan qavraya bilməsinə uyğun, uşaq yaddaşında nəqş salın, balaca oxucunun zövqünə oxşayan şeirlərindən də nüümə verirdilər".

A.Səhhət XX əsrin əvvəllerində uşaq ədəbiyyatının inkişafında müstəsna rolu olan "Məktəb" jurnalında da feal iştirak etmiş, 1911-ci ildən 1915-ci ilədək bu jurnalın şeiflərindən də maraqlı şeirlər hərət etmişdir. Ədəbiyyatşunas-alim Əziz Mirzəmədov yazır ki, "XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında təkət yazıçı olar ki, təbiəti Şaiq qədər sevsin, Şaiq qədər təsvir etsin. Bu cəhətdən ancaq Səhhət və Süleyman Sani ona yaxınlaşırlar". Məsələn, "Yaz" şeirində oxuyur:

edəlim; avam kütlenin başını bir yerə topla-mağ, ümumi ruhu yeniləşdirməyə çalış-him".

***

Abbas Səhhətin uşaq şeirləri təbiiliyi, zərifliyi, dil və fikir aydınlığı, təsvir, təhkiyə baxımından oxunaqlığı və asan başa düşülüb təz əzberlənməsi ilə diqqəti celb edir. "Ata və oğul" şeiri usaqın atasına müraciəti üstə qurulmuşdur. Səirədən oxuyur:

*Ay dədə, dur mənə çox şeylər al!
Bir dənə çanta, bir iki daftər al.*

Şeirin sonrakı məsələlərindən məlum olur ki, bu uşaq dayısı oğlu oxuduğu məktəbin yanından keçərkən maraqlı onu pəncərədən bir sinfin dərsinə qulaq asmağa çekib və dərs çox xoşuna gelib. Sonrakı prosesi uşaq atasına belə nəql edir:

*Çöldə məni gördü müəllimləri,
Tutdu, apardı özü lap içəri.
Xeyli danışdırı məni, dindədi,
Sonra nəvəzişlə mənə söyledi:
-De, səni göndərsin atan məktəbə,
Elm oxuyub ta yetəsan mətbə.*

Bu zəkəti və oxumağı həvəslə uşaqları təqdir edən şair, "Tənbəl" şeirində təbəkkələri atə nəvəziş ilə məktəbə belə səsləyir:

*Cox yatma, dur, a tənbəl,
Yatsan olar iş əngəl.
Gün dağlara yarılır,
Hər bir yatan ayılır
Yar-yoldaşın səhərlər
Tez məktəbə gedərlər.
Getsin çaltışan olsun.
...Hər kim dillər şad olsun.*

"İki uşaq" şeirində də şair dərsə məsəliliyətə yanaşmağı təlqin etmiş, onun bütün əyləncə və oyunlardan vacib olduğunu vurğulamışdır:

*Sübhə bugünkü işi
Qoymaz ağıllı kişi.
Dərsimi hazırlaram,
Sonra gedib oynaram.*

Abbas Səhhət təbiət hadisələrinə, ilin fəsillərindən də maraqlı şeirlər hərət etmişdir. Ədəbiyyatşunas-alim Əziz Mirzəmədov yazır ki, "XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında təkət yazıçı olar ki, təbiəti Şaiq qədər sevsin, Şaiq qədər təsvir etsin. Bu cəhətdən ancaq Səhhət və Süleyman Sani ona yaxınlaşırlar". Məsələn, "Yaz" şeirində oxuyur:

*O gün ki, fəsli-yaz olur,
Gecə-gündüz taraz olur.
Həvanın artar istisi,
Daha soyuqlar az olur.
...Qaranquş ol zaman gələr,
Yenə tikar yuvasını,
Qonar yaşıl ağaclarla
Oxur gözəl havası.*

Bu misralardan aydın olur ki, A. Səhhətin şeirlərindən dənərələrə qarşıya əssəs məqsəd qoymuşdular. Məhz buna görə dərsliyin müəllifləri böyük şairimiz M. Ə. Sabirin, A. Səhhətin, A. Şaiqin uşaq təfəkkürünün asan qavraya bilməsinə uyğun, uşaq yaddaşında nəqş salın, balaca oxucunun zövqünə oxşayan şeirlərindən də nüümə verirdilər".

A.Səhhət XX əsrin əvvəllerində uşaq ədəbiyyatının inkişafında müstəsna rolu olan "Məktəb" jurnalında da feal iştirak etmiş, 1911-ci ildən 1915-ci ilədək bu jurnalın şeiflərindən dənərələrə qarşıya əssəs məqsəd qoymuşdular. Məhz buna görə dərsliyin müəllifləri böyük şairimiz M. Ə. Sabirin, A. Səhhətin, A. Şaiqin uşaq təfəkkürünün asan qavraya bilməsinə uyğun, uşaq yaddaşında nəqş salın, balaca oxucunun zövqünə oxşayan şeirlərindən də nüümə verirdilər".

Bütün əməl dostları kimi, Abbas Səhhətin dənərələrə qarşıya əssəs məqsəd qoymuşdular. Məhz buna görə dərsliyin müəllifləri böyük şairimiz M. Ə. Sabirin, A. Səhhətin, A. Şaiqin uşaq təfəkkürünün asan qavraya bilməsinə uyğun, uşaq yaddaşında nəqş salın, balaca oxucunun zövqünə oxşayan şeirlərindən də nüümə verirdilər".

Bütün əməl dostları kimi, Abbas Səhhətin dənərələrə qarşıya əssəs məqsəd qoymuşdular. Məhz buna görə dərsliyin müəllifləri böyük şairimiz M. Ə. Sabirin, A. Səhhətin, A. Şaiqin uşaq təfəkkürünün asan qavraya bilməsinə uyğun, uşaq yaddaşında nəqş salın, balaca oxucunun zövqünə oxşayan şeirlərindən də nüümə verirdilər".

Bütün əməl dostları kimi, Abbas Səhhətin dənərələrə qarşıya əssəs məqsəd qoymuşdular. Məhz buna görə dərsliyin müəllifləri böyük şairimiz M. Ə. Sabirin, A. Səhhətin, A. Şaiqin uşaq təfəkkürünün asan qavraya bilməsinə uyğun, uşaq yaddaşında nəqş salın, balaca oxucunun zövqünə oxşayan şeirlərindən də nüümə verirdilər".

Bütün əməl dostları kimi, Abbas Səhhətin dənərələrə qarşıya əssəs məqsəd qoymuşdular. Məhz buna görə dərsliyin müəllifləri böyük şairimiz M. Ə. Sabirin, A. Səhhətin, A. Şaiqin uşaq təfəkkürünün asan qavraya bilməsinə uyğun, uşaq yaddaşında nəqş salın, balaca oxucunun zövqünə oxşayan şeirlərindən də nüümə verirdilər".

Bütün əməl dostları kimi, Abbas Səhhətin dənərələrə qarşıya əssəs məqsəd qoymuşdular. Məhz buna görə dərsliyin müəllifləri böyük şairimiz M. Ə. Sabirin, A. Səhhətin, A. Şaiqin uşaq təfəkkürünün asan qavraya bilməsinə uyğun, uşaq yaddaşında nəqş salın, balaca oxucunun zövqünə oxşayan şeirlərindən də nüümə verirdilər".

Bütün əməl dostları kimi, Abbas Səhhətin dənərələrə qarşıya əssəs məqsəd qoymuşdular. Məhz buna görə dərsliyin müəllifləri böyük şairimiz M. Ə. Sabirin, A. Səhhətin, A. Şaiqin uşaq təfəkkürünün asan qavraya bilməsinə uyğun, uşaq yaddaşında nəqş salın, balaca oxucunun zövqünə oxşayan şeirlərindən də nüümə verirdilər".

Bütün əməl dostları kimi, Abbas Səhhətin dənərələrə qarşıya əssəs məqsəd qoymuşdular. Məhz buna görə dərsliyin müəllifləri böyük şairimiz M. Ə. Sabirin, A. Səhhətin, A. Şaiqin uşaq təfəkkürünün asan qavraya bilməsinə uyğun, uşaq yaddaşında nəqş salın, balaca oxucunun zövqünə oxşayan şeirlərindən də nüümə verirdilər".

Bütün əməl dostları kimi, Abbas Səhhətin dənərələrə qarşıya əssəs məqsəd qoymuşdular. Məhz buna görə dərsliyin müəllifləri böyük şairimiz M. Ə. Sabirin, A. Səhhətin, A. Şaiqin uşaq təfəkkürünün asan qavraya bilməsinə uyğun, uşaq yaddaşında nəqş salın, balaca oxucunun zövqünə oxşayan şeirlərindən də nüümə verirdilər".

Bütün əməl dostları kimi, Abbas Səhhətin dənərələrə qarşıya əssəs məqsəd qoymuşdular. M